

leír. o.

435550

3652

EMLÉKBESZÉD

BORÁNSZKY NÁNDOR ARCZKÉPÉNEK
LELEPLEZÉSÉNÉL

A BUDAPEST-JÓZSEFVÁROSI KÖRBEN, 1903. ÁPRILIS 19-ÉN

TARTOTTA

Dr BERZEVICZY ALBERT

VAL. B. T. TANÁCSOS, ORSZ. KÉPVISELŐ

BUDAPEST 1903

MAGY. AKADEMLA
KÖNYVTARA

604980

EMLÉKBESZÉD

BORÁNSZKY NÁNDOR ARCKÉPÉNEK

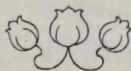
LELEPLEZÉSÉNÉL

A BUDAPEST-JÓZSEFVÁROSI KÖRZEN, 1903. ÁPRILIS 19-ÉN

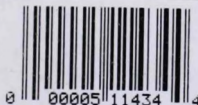
TARTOTTA

Dr BERZEVICZY ALBERT

VAL. B. T. TANÁCSOS, ORSZ. KÉPVISELŐ

MTA
KIK

BUDAPEST 1903

433338

EMIL ERBESZ

POREZSKA NADJON-ADCEWPIER

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

1977

1977

EMIL ERBESZ

R
1977

Mélyen tisztelt ünneplő Gyülekezet!

A remény és virulás évszaka, a tavasz, épen ma egy éve keserű csalódást, fájdalmas, lesújtó veszteséget és mély gyászt hozott reánk. Váratlanul, hirtelen, végzetszerű fordulatával egy magasra indult életpályának elvesztettük Horánszky Nándort, elvesztettük még ereje teljében, akkor mikor küzdelmes életútján ahhoz a ponthoz ért, a hol az alkotó munka tere nyílt meg előtte, akkor a mikor legnagyobb szükség volt reá, a mikor az egész nemzet osztatlan bizalommal, tisztelettel, a legnagyobb várakozással nézett működése elé.

A magyar közvélemény ritkán nyilatkozott meg oly hatalmas egyértelműséggel, mint abban az elismerésben és abban a gyászban, a mely boldogult, feledhetetlen polgártársunkat, barátunkat utolsó útján elkíserte. Ma, mikor annak a szomorú napnak első évfordulója virradt reánk, alakja homálytalan fényben áll előttünk, a seb, melyet elvesztése a hozzá ragaszkodók szíven ütött, enyhületlenül sajog; ebben a fájdalomban,

az ő emléke iránti kegyeletben azokkal, kik hozzá legközelebb állottak, családja hőn szeretett tagjaival, barátaival egyesülni akarunk a mai napon mi is, a budapesti Józsefváros feledhetetlen, nagy polgárának hálásan visszaemlékező polgártársai, mikor megdicsőült jelesünk képét, mint e körünk legújabb és legbecsesebb ereklyéjét, az utánunk jövő népedék számára is birtokba vesszük és fölavatjuk.

Fájdalmas, de fölemelő emlékeket ujít meg ez a kép bennünk. Magunk előtt látjuk az élete delét még alig túlhaladott férfiút, mint a parlament küzdőterének egyik legnemesebb vezéralakját, övéinek és barátainak büszkeségét és reményét, kinek tiszteletreméltó múltja után még dicsőbb jövőt jósol mindenki.

Halálakor éppen harmincz éve telt le annak a fényes politikai pályának, melyet Horánszky Nándor szeméink előtt befutott. Az a köznemesi osztály adta őt is nekünk, a melynek soraiból Werbőczy, Kossuth, Deák, Klauzál, Szemere, Szilágyi Dezső kerültek ki. Eger szülöttjét Szolnok karolta föl először s megismervén szellemét és tudását bírói és ügyvédi állásban, felküldte előbb a katholikus autonomiai gyűlésre, majd az 1872-iki országgyűlésre képviselőjéül. Azóta nem is szünt meg a parlamenthez tartozni, melyben alig több, mint egy évtized alatt vezérszerepre küzdötte föl magát. Ha azt mondom, hogy fölküzdötte magát, ez alatt csak azt értem, hogy szerény állásból nagy tekintélyre s végül magas polczra is jutott — önerejéből. Ez a

küzdés nem abból a fajból való volt, a mely mások elnyomásával, önmagának erőszakolt érvényesítésével visz valakit magasba. Neki csak megismertetnie kellett jellemét, képességét és tudását, hogy az emelkedés útja megnyíljenk előtte; neki csak akarnia kellett volna s a hatalom polczán sokkal előbb is helyet foglalhat vala, ha azt meggyőződésével, az elveihez és elvtársaihoz való hűséggel összeegyeztetni tudta volna.

Pályája kezdetén az úgynevezett balközéphez csatlakozva, annak egyik vezérével, Ghyczy Kálmánnal már ennek a kormányba való belépésekor tagjává lett a Deák-pártnak, hová nem-sokára követték őt mindazok, kiket az 1875-iki fuzió a szabadelvű-pártban egyesített a Deák hivei legnagyobb részével. Az 1878-iki válságos viszonyok, Bosznia megszállása és az akkori kiegyezés támasztották azokat a súlyos aggodalmakat, melyek Horánszkyval együtt több politikai barátját az úgynevezett egyesült ellenzék, később nemzeti párt, megalakítására indították s mint e pártnak buzgó és tekintélyes tagja, később elnöke, aratta ő húsz év alatt a parlamenti küzdelem legdúsabb babérait.

Ifjúkori tanulmányai s polgári élethivatása őt főleg a jogi kérdésekben tették szakemberré, de midőn a nyolczvanas évek elején tapasztalnia kellett, hogy pártjának s a parlamentnek kiváltképen a közgazdasági és pénzügyi kérdésekhez értő politikusra van szüksége, erős akarattal, törhetetlen igyekezettel és csodá-

latos szellemi fogékonysággal férfikora derekán ráadta magát e kérdések beható, mély és szélesre terjedt tanulmányozására s azokban úgy az elemző kritika, mint az önálló conceptió terén tekintélylyé növekedett, különösen a költségvetési vitáknak nehezen leküzdhető ellenzéki vezérshónokává, egyúttal pedig a pénzügyi és quótabizottságnak s a delegatióknak is egyik legelsőrendű debatterévé és munkásává.

Mint parlamenti szónok nélkülözötte azokat a természeti adományokat, melyek a hallgatóság könnyű meghódításának eszközei, a fényes és zajos szónoki sikerek legbiztosabb zálogai szoktak lenni. Hangja nem volt csengő és behizelgő, modulálásra is csak kevéssé képes; szívének melege, temperamentumának ereje szónoklatában alig érvényesült: a ki csak parlamenti beszédei után ismerte, az szükségkép hidegnek, szenvedélytelennek, sőt száraznak tartotta őt. A szónoki hatás legolcsóbb eszközeit egyenesen megvetette, a személyes élt kerülte, a parlamenti szónoklatot a közéleti munka és küzdelem egyik legkomolyabb, legfelelősségteljesebb és legfontosabb nemének tekintette s azért mélyreható tanulmányra és előkészületre, rendszeren az értékes adatok egész nagy apparatusára alapította beszédjét, nagy szempontokat követve benne, abban a biztos tudatban szólalva föl, hogy a kik a tárggyal komolyan foglalkoznak, azoknak őt úgyis meg kell hallgatniok, a frázisok embereinek tetszésével pedig amúgy sem törődött. Beszédei így mindig gazdagították a vita anyagát s emel-

ték annak színvonalát, kritikája is az elmének magas összefoglaló képességéről tanúskodott. Lapidáris törvényhozói stíljének örökbecsű emléket Őrzi a márványba vésett millennáris törvény.

Jogi és államtudományi tudásának mélységét és terjedelmét elismerte a budapesti egyetem is, midőn őt tiszteletbeli doktorainak sorába iktatta. Az egyházjogi és cultuspolitikai kérdésekben elismert tekintélyét érvényesítette a második katolikus autonomiai kongressuson is, bár e gyűlésen felfogása az iskolaügyre nézve őt a többséggel ellentétbe juttatta.

A majdnem korlátlan és föltétlen tekintély, melyet párthivei körében élvezett, szükségkép nagy és döntő szerepet juttatott neki abban a küzdelemben is, mely négy év előtt a parlamenti helyzetet gyökeresen átalakította és abban az új alakulásban, mely a volt nemzeti pártnak a szabadelvű pártba való belépésével járt együtt; s boldogult barátunknak szellemi felsőbbségét talán semmi sem mutatta ki annyira és semmi sem vetett oly tiszta fényt politikai jellemére, mint az a szerep, amelyet az átalakulás lezajlásától haláláig letelt rövid három év alatt vitt a meggyarapodott szabadelvű pártban. Nem volt ott régiek és újak között különbség a Horánszky iránti tiszteletben, szeretetben és bizalomban. Az iránta való őszinte érzelmek közössége vált épen egységünk egyik legszilárdabb kapcsává. Mi, a kik a pártnak régebben tagjai voltunk, vele szemben sohasem éreztük azt, hogy még rövid idővel előbb éles küzdelemben állottunk,

sohasem tudtuk elgondolni, hogy az a küzdelem még egyszer megújuljon, annyira egynek éreztük magunkat vele. Még az a körülmény is, hogy míg neki mindenki helyet szánt a kormányon, minisztersége mégis mindegyre késett, sem az ő magatartását a kormányprogram megvalósítása körüli buzgó és loyális közreműködésben nem bénította meg, sem tekintélyéből nem vonhatott le semmit, a mint hogy végre bekövetkezett belépése a kabinetbe is, ezt a tekintélyt nem növelhette többé, csak a helyzet külső képe és belső igazsága közötti harmóniát tette teljesebbé.

Minisztersége, mely csak néhány hétre terjedt, olyan mint egy márványtömb, a melyet a művész megkezdett nagyolni s kidolgozatlanul hagyott hátra, mert még mielőtt eszméit a szoborban kifejezésre juttathatta volna, a véső és kalapács kihullottak kezeiből. Miniszteri beköszöntője a parlamentben, mely alig egy hónappal előzte meg halálát, nem lehetett sajátképi programbeszéd, mert az a jeles elődjétől beterjesztett költségvetésre vonatkozott, de az ellenzék is elismerte „egy öntudatos politikus becsületes törekvései kijelentésének“. Miniszteriumának személyzetét az alatt a rövid idő alatt is meghódították személyiségének komoly és értékes tulajdonai, áttekintő, összefoglaló ítélőképessége, az a lelkiismeretes és gondos tanulmány, melyet minden kérdésre fordított s melynek köszönhette, hogy néhány hét alatt beleélte magát tárczája teendőibe, melynek gondjai, föl-

adatai még halálos ágyán sem szüntek meg őt foglalkoztatni. Kétségtelen, hogy ha tovább él, az a szívós kitartás, mely Horánszkyt mint a közügyek munkását és mint politikust mindenekfelett jellemezte, a miniszteri állásnak ép akkor oly nehéz és küzdelemteljes feladatai terén is fényesen bevált volna.

Diis aliter visum est! Egy kis véletlen meghülés a hivatalos kötelességek teljesítése közben, rövid, szenvedésteljes, rettentően gyors lefolyású betegség, melynek tiszta eszméletű percei egy hősi lélek derült megnyugvásának, lázálmái a munka és kötelességért való rajongás prófétai intelmeinek elröppenő képeit hagyták hátra számunkra, azután — „a többi néma csönd!“

Ha nem kellene attól félnünk, hogy megsértjük vele azok fájdalmát, a kik ennek a sorsvégzésnek csak sújtó erejét érezhetik, szinte föl mernők vetni a kérdést, vajjon egy kimagasló egyéniségre nézve az életnek ilyen befejezése nem szép, nem dicső-e voltaképen? Mikor elértük a legtöbbit, a legmagasabbat, a mit talán elérnünk rendeltetett, akkor kimúlni hirtelen, váratlanul — szeretve a földön és siratva a sírban, lehullani, mint a czédrus, melyet a bércz ormáról sodor le a zivatar haragja, hogy életerejében összezúzott törzse fölött, — melyet senki sem látott görnyedten, korhadtan, — megdöbbenő csodálattal és megilletődéssel álljon meg a vándor . . . , — vajjon nem irigylendő sors-e ez?

Mi azonban ma csak azt érezzük, hogy

— mint a megboldogultnak egyik leghűbb, legkitartóbb ragaszkodással szeretett barátja mondta róla a képviselőház kegyeletének szánt ülésen, — „elvesztettük a legnemesebbek, a legigazab-
bak és a legerősebbek egyikét“. Elvesztettük azt a puritán jellemet, a melyhez a gyanúnak, a rágalomnak árnyéka sem fért hozzá, a fér-
fiút, kinek ellenségei nem, csak tisztelői voltak, azt a komoly, nagy tudású, elveihez és köte-
lességeihez hű, tántoríthatatlanul szabadelvű politikust, a kit a népszerűség sohasem csábít-
tott, sohasem szédített el, kit becsvágy és hiúság soha kitűzött útjából el nem tántorított, de
a ki birt bátorsággal, szembeszállni azzal az ellenzékkel, mely annyiszor csatlakozott hivei
tapsaihoz, mikor a haza iránti kötelessége a pozitív alkotás terére szólította, azt a derék,
példaadó polgárt, akinek egyedüli szenvedélye, egyedüli dicsősége a munka volt.

És előttünk józsefvárosiak előtt Horánszky Nándor nemcsak mint parlamenti férfiú, mint politikus és miniszter marad feledhetetlen. E képtől is újra, meg újra fölelevenítve „posteritati narratus et traditus“ élni fog ő emlékeze-
tünkben, mint a hideg külszín alá meleg, mélyen érző szívet rejtő ember, mint a házi tűz-
hely mellett, boldog családi körtől övezett, barátok seregétől tisztelt lakója és ura ott annak
a csöndes, békés háznak, a most már róla nevezett utczában, amelyet úgy zár szívébe
a fejlődő, fölviruló Józsefváros, mint a hogy szivökbe zárták a ház urát a Józsefváros lako-

sai ; annak a háznak, a mely az ő legtisztább földi örömeinek, az ő fáradhatatlan tanulmányainak, munkájának színhelye volt, a hol a hitvesi s gyermeki szeretet oltárán most is ég az emlékezet ki nem alvó áldozattüze és a mely fölött az ő halhatatlan szelleme bizonyára most is legszivesebben lebeg.

A letűnt század egy nagy írója azt mondta, hogy „az élet nem játék és nem élvezet; az élet nagy, nehéz munka, a melynek nem kedvencz vágyaink megvalósítására, de kötelességeink teljesítésére kell irányozva lennie“.

Igy fogta föl az életet ő is és ezt a fölfogását az életnek hagyta ő lángoló hazaszere- tetével együtt végrendeletszerűen örökül nekünk, polgártársainak. Az így fölfogott életnek példaadó becsét nem hossza és nem is hátrahagyott alkotásai határozzák meg. Mint a hazaszere- tet és kötelességteljesítés diadalmas hőse és nemes példányképe fog ő élni közöttünk, mint olyan- nak fogjuk emlékét őrizni, ápolni és áldani ebben a körben is!

6372 SZENT-LÁSZLÓ KÖNYVNYOMDA BUDAPEST, RÖKK SZILÁRO-UTCA 28

